

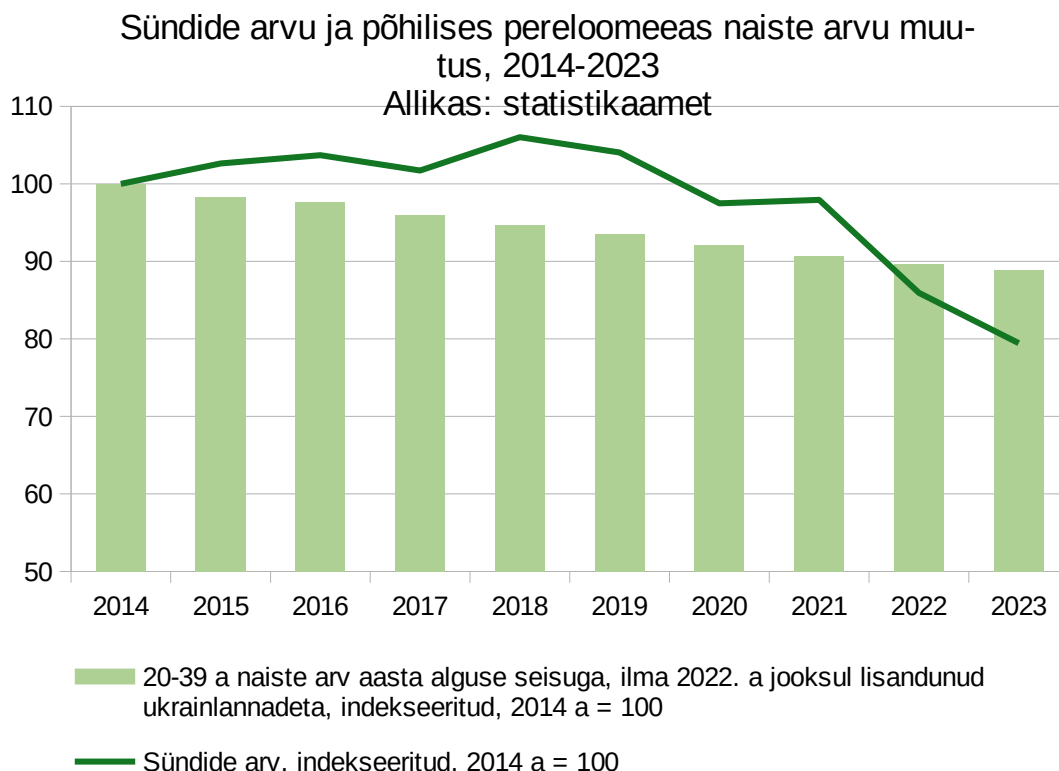
Eesmärk paika või vesi peale

Hillar Petersen
27.12.2023

- * Ebaloomulikult järsk sündimuslangus tähendab sündimuskriisi
- * Kriisiga tegelemata jätmisel tõmbame endale vee peale
- * Olukorra parandamiseks peame ühiselt tegutsema

Määratlemaks, kas Eestis on sündimuskriis, peame teadma, mis on sündimus ja mis on kriis. Sündimus on protsess. See on hinnatav mitmete näitajate kaudu, põhilistena sündide arv mingil perioodil või mingis põlvkonnas. Kriis aga tähendab rasket olukorda, järsku häiret. On's sündimust tabanud tugev häiring? Urime järele.

Häiringute leidmiseks heidame pilgu viimase kümne aasta sündide arvu ning pereloomees naiste arvu muutustele. (Kuna sünnitusvanus Eestis jätkuvalt kasvab, pole suurt mõtet vaadelda summaarset sündimuskordajat.)

2023. a osas esialgsed andmed kuni novembrini, mistõttu 2023. a võrdlusbaasina on kasutatud 2014. a esimest 11 kuud.

2014. aastal sündis 13 551 last ja aasta alguse seisuga oli sündide arvu peamiselt mõjutavas 20-39-aastaste vanuserühmas 177 314 naist. Näeme, et pärast küllaltki stabiilset perioodi aastatel 2014-2021 on 2022. aastal langenud sündide arv ligikaudu 12 protsendipunkti ja 2023. aastal veel 7 protsendipunkti, kuid samal perioodil on põhilises pereloomees naiste arv vähenenud vaid paar protsenti ehk kümme korda aeglasemalt. Seejuures ei olnud võrdluspunktis ehk 2021. aastal sündide arv ebaloomulikult kõrge, vaid võrreldes enamiku eelnenud aastatega küllaltki madal. See tähendab, et sündide arvu järsk langus viimasel kahel aastal ei ole loomuliku rahvastikumuutuse tulemus, vaid põhjustatud häiringutest, nagu selgitas ka professor Allan Puur ([ERR, 28.11.2023](#)). Sünnimuskriis on tõsiasi.

Ajutine või pikaajaline mõju?

Kas võib olla, et madalseis on vaid ajutine, nagu on väljendanud professor Ene-Margit Tiit ([PM, 06.12.2023](#))? Muidugi! Iga kriis saab ükskord läbi. Küll aga ei pruugi see mööduda püsivaid jälgi jätmata.

Viimase kahe aasta sünnimuslanguse pärast ei tasuks eriti muretseda, kui mingitel ajutistel, tsüklilistel põhjustel ärajäänud sünnid hiljem ikkagi toimuksid. Sündide arv teatud perioodil küll langeks, ent põlvkondlik sünnimus võiks jääda sarnaseks. Aga kui soovitud lapsed jäävadki sündimata, on kriisi mõju ühiskonnale vältimatult pikaajaline.

Võtmeküsimused kestva mõju hindamiseks on, kui kaua kriis kestab ja keda see püsivalt mõjutab? Mida pikemalt pere lapse saamist edasi lükkab, seda suurem on tõenäosus, et last ei õnnestugi saada või jääb hiljem, vanusega langenud viljakuse tõttu, ära mõni järgnev sünd, st jääb sündimata näiteks teine, kolmas või neljas laps.

Elkõige võib aeg määravaks saada kolmekümnendates eluaastates. Et Eesti rahvastikus on praegu 30-39-aastaseid koguni 50% enam kui 20-29-aastaseid¹ ja ka enamik lastest saadakse 30. eluaastates, puudutab see pereplaanide pidajatest valdavalt enamust. Kui tänastel 39-aastaselt jääks kaks last saamata, peaksid põlvkondade suuruse erinevust arvestades saama tänased 19-aastased selle arvuliseks tasategemiseks tulevikus kolm last.

Eelnev annab meile selged suunised: esiteks, kiirendada kriisist väljumist, teiseks, pöörata kriisi mõju leevendamisel esmajärjekorras tähelepanu kolmekümnendates (ja neljakümnendates) aastates inimestele. Veelgi täpsemalt, neile, kes küll last soovivad, kuid on otsustanud soovi teostamist edasi lükata. Et sündide edasilükkamised ei kehtaks piirini, kus pole enam kuhugi lükata.

1 https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV021

Mis neid inimesi iseloomustab ja mis põhjustel on nende pereplaanid pidurdunud? Suvises rahvastikubaromeetri küsitluses² esitati pereloomes naistele küsimus, kas, mõeldes tagasi 2021. aasta lõpus alanud kiirele elukalliduse tõusule, on vastaja oma lapse saamise plaane sellest tulenevalt muutnud. 30-44-aastastest pea viiendik vastasid, et on otsustanud jätta (järgmine) laps üldsegi saamata. Nooremates vanuserühmades on enam otsustatud perelisa edasi lükata, 30-34-aastastest on seda teinud 14% vastajatest. Ka 35-39-aastaste puhul on lisaks (järgmise) lapse saamise plaanist hetkel loobunutele märkinud 9% vastajatest, et on teostamist edasi lükanud. Otsuste mõju 40. eluaastaks saadud laste arvule hakkame nägema käesoleva ja paari järgmise aasta põlvkonnasündimuse andmete põhjal.

Eelnevale võiks lisada, et elukalliduse tõusu tõttu lapse saamata jätmise kavatsust on suhteliselt kõige vähem väljendanud need vastajad, kel veel lapsi pole, kuid ühe ja eriti kahe (veelgi enam kolme) lapse vanemad mitu korda sagedamini.

Võiksime püüda hinnata elu jooksul saadava laste arvu tõenäolist muutumist ka hetkel nooremate vanuserühmade puhul. See oleks tõeliselt huvitav prognoosülesanne, mida pole demograafias seni lahendatud. Küll aga on selge, et ühiskonna loomulik võime tajuda pikki protsesse sarnaneb konna keetmisega: valuaisting kipub hiljaks jääma. Õnneks on inimestele antud vaimseid võimeid enam kui konnadele, mistõttu saame rahvastikuprotsesse hinnata ja suunata enne olukorra ühiskonnale kriitiliseks kujunemist. Nii riiklikult kui igaüks ise.

Väetis, vetsupott, probleem ja eesmärk

On levinud tõdemus, et meil pole enam ühiseid eesmärke, mille poole püüelda. Vabaks laulsime, tähtsasse sõjalisse liitu astusime, majandusliitu kah. Nüüd on igaüks enda eest ja igast tühjast tõuseb tüli. Isegi närvilise sõrmega naaber pole külakaklust seisanud.

Õeldakse, et pole halba ilma heata. 1997. aastal hindas Lennart Meri ausalt, kuid optimistlikult, et olukord on sitt, aga see on meie tuleviku väetis. Sündimuskriisi puhul selline seaduspära vahetult ei kehti, vaid on nii, et sündimata jäänud lapsed ei saa ise tulevikus lapsi, mistõttu sündimuslangus praegu tähendab sündimuslangust ka kolmekümne aasta pärast.

Pikaajaline rahvastikukadu tekibki siis, kui vähene sündimus kordub põlvest põlve. Sel juhul läheb rahvas demograafilisest vetsupotist alla ([Rein Taagepera, EPL, 30.08.2005](https://peresihtkapital.ee/app/uploads/2023/11/Baromeeter-VIII-tulemuste-raport.pdf)). Eestis sattusime potti üheksakümnendatel ja kahetuhandendate alguses. Vahepeal oleme tänu pingutustele potis pidama saanud. Kui me jonnid ei jäta, võime isegi kunagi välja ronida. Kõigepealt tuleb viimasel kahel aastal tekkinud äravool kinni saada, teisisõnu käesolevale langusele reageerida, mitte aga endale vett

2 <https://peresihtkapital.ee/app/uploads/2023/11/Baromeeter-VIII-tulemuste-raport.pdf>

peale tõmmata. Kui see tehtud, võtame eesmärgiks august välja tõusta. Selleks peame ühiskonna kestmisele suunatud poliitikat tõhustama.

Kuidas pöörata sündimuskriis väetiseks? Peamine lootus on, et probleemi tajumine paneb mõtlema selle lahendamisele. Kui kriitiline mass inimesi lahendusi soovima hakkab, tekib ühine eesmärk. Eesmärk rahvana tugev püsida oleks väärt väetis küll.

Niisiis.

Probleem: tänasel sündimuskriisil on ka pikaajaline mõju, eelkõige 30+ vanuses inimeste puhul, kellel lapse saamise edasilükkamine võib tähendada ära jäävat sündi.

Eesmärk: lahendada sündimuskriisi välditavad põhjused, eelkõige mainitud sihtrühmas.

Olukorda ei aita muuta käegalöömine ega targutamine, et midagi teha ei saa. Oodatud on kõik ettepanekud, kuidas tänane rahvastikukadu peatada. Kes eestlust veega alla lasta ei taha, need rääkigu.

Hillar Petersen
Pere Sihtkapital SA juhatuse liige
+372 522 6016
pere@peresihtkapital.ee